

زکات و حکمت های آن

خطبه اول

الحمد لله منزل الكتاب و هدى وذكرى لأولي الألباب و الصلاة والسلام على نبينا محمد المفضل على البشر بجوامع الخطاب و وعلى آله المطهرين والأصحاب.
وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له و وأشهد أن محمداً عبده ورسوله شهادة تنجي صاحبها يوم الحساب.

﴿ يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَوَجَدَكُمْ مِنْهَا رُجُومًا وَتَ مِنْهَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنَسَاءً وَأَتَقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا ﴿١﴾ ﴾ (النساء: ١)

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُونُوا إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٠٢﴾ ﴾ (آل عمران: ١٠٢)

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٧٠﴾ يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿٧١﴾ ﴾ (الأحزاب: ٧٠ - ٧١)

أما بعد:

زکات یکی از ارکان اسلام است و که شخص توانگر بدون پرداخت زکات و اسلامش کامل نمی شود و رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم می فرماید: «بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ: شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ وَ إِقَامِ الصَّلَاةِ وَ إِيتَاءِ الزَّكَاةِ وَ وَحَجِّ الْبَيْتِ وَ صَوْمِ رَمَضَانَ»^(١). «اسلام بر پنج اصل بنا نهاده شده است: شهادت دادن به اینکه نیست معبودی که شایسته پرستش باشد بحق مگر الله و و اینکه محمد صلی الله علیه و آله وسلم فرستاده الله است و نماز گزاردن و و دادن زکات و و رفتن بسوی خانه الله برای ادای حج و عمره و و روزه رمضان گرفتن». و چنانچه کسی وجوب زکات را انکار نماید کافر و مرتد شناخته می شود.

و همچنین اگر فردی در پرداخت آن بخل ورزد و یا کامل پرداخت ننماید مستحق عذاب الله خواهد شد و الله می فرماید: ﴿ وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخُلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيْرًا لَهُمْ بَلْ هُوَ سَرُّ لَهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخُلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١٨٠﴾ ﴾

(آل عمران: ١٨٠) «آنان که نسبت به آنچه الله از فضل خویش به آنان عطا فرموده بخل می ورزند و گمان نکنند که این کار به سود آنها است و بلکه برای آنها شر است؛ بزودی در روز قیامت آنچه را در باره آن بخل ورزیده اند طوق گردنشان می شود و میراث آسمانها و زمین از آن الله است و والله و از آنچه انجام می دهید و آگاه است». و می فرماید: ﴿ وَالَّذِينَ يَكْتُمُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يَفْقَهُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣٤﴾ يَوْمَ يُحْمَى عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوَى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ هَذَا مَا كَنْزْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ فَلَوْأَمَا مَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ ﴿٣٥﴾ ﴾ (التوبة: ٣٤ - ٣٥)

(١) روایت بخاری و مسلم.

«و مردمی که زر وسیم را می اندوزند و آن را در راه الله انفاق نمی کنند و به عذابی دردناک بشارتشان ده و روزی که آن زر وسیم در آتش جهنم گداخته شود و پیشانی و پهلو و پشت آنها با آن داغ کرده شود و گفته شود: اینست آنچه اندوخته کردید برای خویش و پس بچشید سزای آنچه اندوختید».

در صحیح بخاری آمده است که پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: «مَنْ آتَاهُ اللَّهُ مَالًا فَلَمْ يُؤَدِّ زَكَاتَهُ وَ مِثْلَ لَه مَالُهُ شُجَاعًا أَفْرَعَّ وَ لَه زَبِيبَاتٍ يُطَوِّقُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَ يَأْخُذُ بِلِهُزْمَتَيْهِ - يَعْنِي بِشِدْقِيهِ - يَقُولُ: أَنَا مَالِكٌ أَنَا كَنْزُكَ»^(۱). «کسیکه الله به او مالی عطا فرماید وز کاتش را نهد و روز قیامت آن مال بصورت مار کچلی که دو نقطه سیاه بر روی چشم دارد ظاهر می شود و ودور گردنش می پیچد سپس استخوان بیخ دو گوشش را می گیرد و می گوید: من مال تو ام من گنج تو ام».

همچنین امام مسلم روایت می کند که پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: «مَا مِنْ صَاحِبٍ ذَهَبٍ وَلَا فِضَّةٍ لَا يُؤَدِّي مِنْهَا حَقَّهَا إِلَّا إِذَا كَانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ صُفِّحَتْ لَهُ صَفَائِحُ مِنْ نَارٍ فَأُحْمِيَ عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَيَكْوَى بِهَا جَنْبَهُ وَجَبِينَهُ وَظَهْرَهُ وَ كَلِمًا بَرَدَتْ أُعِيدَتْ لَهُ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ حَتَّى يُفْضَى بَيْنَ الْعِبَادِ». «هر دارنده طلا و نقره ای که حق آن (ز کاتش) را پرداخت نکند و روز قیامت برایش قطعه هائی از آتش ساخته می شود که در آتش جهنم داغ می گردد و و پهلو و پیشانی و پشتش با آن داغ کرده شود و و چون سرد شود دوباره داغ کرده شود و در آن روزی که به اندازه پنجاه هزار سال است و تا در میان بندگان حکم صورت گیرد».

زکات دارای فوائد دینی و تربیتی و اجتماعیست که بشرح زیر است:

۱- فوائد دینی که از آن جمله است:

- ۱) به انجام رسیدن یکی از ارکان اسلام که سعادت دنیا و آخرت انسان در گرو آن است.
- ۲) تقرب جستن به الله متعال و افزوده شدن ایمان و که انجام هر عبادتی این نتیجه را به همراه خواهد داشت.

۳) بدست آوردن ثوابی بزرگ و الله می فرماید: ﴿يَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبَا وَيُرِي الضَّعْفَتِ﴾ (البقرة: ۲۷۶) «الله ربا را نابود می کند و و صدقات را افزونی می بخشد».

و می فرماید: ﴿وَمَا آتَيْتُمْ مِنْ رَبِّ الْرَبْوَا فِي أَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْوُوا عِنْدَ اللَّهِ وَمَا آتَيْتُمْ مِنْ زَكَاةٍ تُرِيدُونَ وَجَهَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُضْضَعُونَ﴾ (الروم: ۳۹)

«و هر ربایی که بدهید که بهره شما را از اموال مردم افزونتر کند و [در حقیقت] نزد الله افزایش ندارد و و هر زکاتی - که در طلب خشنودی الهی پردازید و اینان افزایش یاب هستند».

و رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم می فرماید: «مَنْ تَصَدَّقَ بِعَدْلِ تَمْرَةٍ مِنْ كَسْبٍ طَيِّبٍ - وَلَا يَقْبَلُ اللَّهُ إِلَّا الطَّيِّبَ - وَإِنَّ اللَّهَ يَقْبَلُهَا بِيَمِينِهِ وَ ثُمَّ يَرْبِّيَهَا لِصَاحِبِهِ كَمَا يَرْبِّي أَحَدَكُمْ فَلَوْهَ حَتَّى

(۱) روایت بخاری و مسلم.

تَكُونُ مِثْلَ الْجَبَلِ»^(۱). «کسیکه به اندازه خرمائی از کسب حلال صدقه دهد و والله جز پاک (حلال) را نمی‌پذیرد و همانا الله آن را با دست راستش (بلاکیف) پذیرفته و آنرا برای صاحبش پرورش می‌دهد و همچنانکه یکی از شما کره اسب خود را پرورش می‌دهد و تا اینکه مثل کوه بزرگ شود».

۴) پرداخت زکات گناهان را پاک می‌کند. رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم می‌فرماید: «وَالصَّدَقَةُ تُطْفِئُ الْخَطِيئَةَ كَمَا يُطْفِئُ الْمَاءُ النَّارَ»^(۲). «صدقه گناه را خاموش می‌سازد همچنانکه آب آتش را خاموش می‌کند». کلمه صدقه در اینجا به زکات نیز تعبیر می‌شود.

ب- فوائد تربیتی زکات:

- ۱- با پرداخت زکات انسان خود را در صف سخاوتمندان قرار می‌دهد.
- ۲- ایجاد مهر و محبت نسبت به محتاجین و زیرا که انسان قبل از پرداخت زکات دلش بحال فقیر می‌سوزد و سپس در حال رحم و مهر و محبت زکات را تقدیم مستمند می‌کند.
- ۳- کسب محبوبیت نزد دیگران و طبیعی است که انسان هرچه بیشتر به دیگران خدمت نماید نزد آنان محبوبتر می‌گردد و و پرداخت زکات خود نوعی خدمت به مردم است.
- ۴- با ادای فریضه زکات خصلت بخل از انسان زدوده می‌شود و الله می‌فرماید:

﴿حٰذِرًا مِّنْ اٰمُوٰلِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا﴾ (التوبة: ۱۰۳)

«از مالهایشان صدقه‌ای بگیر تا ایشان را با آن پاک گردانی و پرورش دهی».

ج فوائد اجتماعی زکات:

- ۱- نیاز فقرا که در بیشتر کشورها و طبقه اکثریت جامعه را تشکیل می‌دهند بر طرف می‌سازد.
 - ۲- جامعه اسلامی را قدرتمند و سرافراز می‌نماید و لذا صرف زکات برای جهاد در راه الله و یکی از مصارف هشتگانه زکات است.
 - ۳- حقد و حسد را از دل‌های فقرا نسبت به توانگران از بین می‌برد و زیرا که مشاهده فقیر به منحصر بودن استفاده ثروت و توسط توانگر و محرومیت وی از آن حقد و حسد را در دل او (فقیر) می‌کارد و منجر به ایجاد دشمنی بین فقرا و ثروتمندان می‌شود و اما اگر فقیر خود را هر ساله شریک جزئی از اموال توانگر بداند نه تنها نسبت به ثروتمند حسد و دشمنی نمی‌ورزد و بلکه خود را موظف به حفظ و دفاع از اموال آنها می‌داند زیرا که انتظار دارد در آخر نفعی از آن به وی برسد.
 - ۴- با پرداخت زکات و اموال رشد کرده و در آن برکت داده می‌شود و امام مسلم روایت می‌کند که پیامبر صلی الله علیه وآله وسلم فرمودند: «مَا نَقَصَتْ صَدَقَةٌ مِنْ مَالٍ».
- «هیچ صدقه‌ای مال را کم نمی‌کند».

۵- یکی دیگر از فوائد اجتماعی زکات این است که از رکود ثروت جلوگیری کرده و آن را به گردش در می‌آورد و ودایره استفاده از آن را وسعت می‌بخشد و و اینچنین همه اقشار مردم از ثروت

(۱) روایت بخاری و مسلم.

(۲) روایت ترمذی.

استفاده می کنند. فوائد دینی و تربیتی و اجتماعی زکات دلالت بر عظمت این رکن اسلامی می دهد که ادای آن برای اصلاح افراد و جامعه امری ضروریست.

أقول قولي هذا و أستغفر الله لي ولكم و فاستغفروه إنه هو الغفور الرحيم.

خطبه دوم

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى نَبِيِّنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ وَمَنْ دَعَا بِدَعْوَتِهِ إِلَى يَوْمِ الدِّينِ.

أما بعد:

﴿يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أَنفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ وَلَسْتُمْ بِآخِذِيهِ إِلَّا أَنْ تُغْمِضُوا فِيهِ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ حَمِيدٌ﴾ (البقرة: ۲۶۷)

«ای مؤمنان! از چیزهای پاکیزه ای که به دست آورده اید انفاق کنید» یعنی: از بهترین و برگزیده ترین و حلال ترین اموال خویش انفاق کنید. مراد از انفاق در اینجا و زکات فرض است و به قولی: معنای آن عام است در زکات فرض و صدقات دیگر «و از آنچه برای شما از زمین برآورده ایم» که عبارت از: میوه ها و حبوبات و سبزیجات و معادن و گنجها و دفینه های زیرزمین است و نیز انفاق کنید. و حاشا! «قصد انفاق» چیزهای ناپاک و بد» و پست «را نکنید» یعنی: مال و امانده و ناباب را به صدقات و خیرات اختصاص ندهید «در حالی که آن را» اگر به عنوان حقوقتان به خودتان بدهند «خود شما نیز گیرنده آن نیستید» به هیچ نحو و در هیچ زمانی «مگر آن که در آن چشم پوشی کنید» یعنی: اگر یکی از شما آن را در بازار ببیند که فروخته می شود و یا کسی آن مال پست را به وی اهدا نماید و یا در برابر حق وی به وی بدهد و هرگز آن را - جز با بی میلی و از روی کم رویی و چشم پوشی - نمی پذیرد و پس هرگاه خود به آن چیز نامرغوب و ناباب رغبت ندارید و چگونه حق الله ﷻ را از آن می پردازید؟ «و بدانید که الله بی نیاز» است از انفاقهای شما و پس انفاق مال قطعاً به منفعت خود شماست «ستوده است» و سزاوار حمد و ستایش در برابر نعمتهای وافر که به شما بخشیده است و از جمله ستایش و شکر گزاری که سزاوار جلال و عظمت اوست و یکی هم انفاقتان از اموال پاکیزه ای است که به شما ارزانی نموده است و پس بدانید که الله ﷻ پاک است و جز پاک را نمی پذیرد.

ملاحظه می شود که آیتی از قرآن کریم که در آنها مطالبه انفاق مال می شود و غالباً یا به عبارت (وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ) ختم می شوند و یا به عبارت (اللَّهُ غَفُورٌ حَمِيدٌ) «آیه بعد»؛ و خود این امر ما را به این حقیقت رهنمون می سازد که مال انفاق شده بخشی از همان نعمتهایی است که حق تعالی خود به بندگانش ارزانی نموده است. در حدیث شریف آمده است: «همانا الله ﷻ بدی را با بدی محو نمی کند و بلکه بدی را با نیکی محو می کند زیرا پلیدی نمی تواند محو کننده پلیدی باشد...» همچنین در حدیث شریف به روایت عایشه رضی الله عنها آمده است که فرمود: أَهْدِي لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَبَّ فَلَمْ يَأْكُلْهُ وَ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَ أَفَلَا نَطْعَمُهُ الْمَسَاكِينَ؟ فَقَالَ: «لَا نَطْعِمُوهُمْ مَّا لَا نَأْكُلُونَ» (بیهقی)

برای رسول اکرم صلی الله و علیه وسلم سوسماری هدیه آوردند و اما آن حضرت صلی الله و علیه وسلم از آن نخوردند. گفتیم: یا رسول الله! آیا مساکین را با آن اطعام نکنیم؟ فرمودند: «از آنچه خود نمی خورید و آنان را اطعام نکنید».

و الله سبحانه و تعالی می فرماید: ﴿ وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقِيَمَةِ ﴾ (البینة: ۵)

«و فرمان نیافته بودند» با این دین و این قرآن جز این که الله را بپرستند در حالی که دین را برای او خالص گردانیده و حنفاء باشند» یعنی: قرآن را بدین منظور نازل کردیم تا آنان به عبادت و پرستش ما گردن نهند و عبادتشان برای ما از هر شرک و شائبه‌ای خالص باشد و با ما چیزی را شریک نیآورده و خویشتن را در دین و عبادت برای ما خالص گردانند و از همه ادیان بریده و فقط به دین اسلام مایل باشند. و این است معنی حنیف.

این آیه دلالت می کند بر مذهب اهل سنت که گفته اند: عبادت برای آن واجب نگردیده که به بهشت و یا دوری از عذاب دوزخ می انجامد بلکه عبادت برای این واجب گردیده که ما بنده هستیم و او پروردگار پس اگر حتی ثواب و عقابی نیز در کار نباشد و حق تعالی ما را بی هیچ پاداشی به عبادت خود فرمان دهد و عبادت وی به محض عبودیت بر ما واجب است. اخلاص: آن است که عمل خالصانه و فقط به انگیزه رضای حق تعالی انجام شود و هیچ انگیزه دیگری جز رضای پروردگار و در انجام دادن آن عمل وجود نداشته باشد. مخلص: کسی است که کار نیک را به خاطر نیک بودن آن خالصانه برای پروردگار متعال انجام می دهد و در کار وی نه ریایی است و نه شهرت طلبی و نه غرض دیگری.

این آیه دلیل بر این امر نیز هست که ایمان عبارت از مجموعه قول و اعتقاد و عمل می باشد و همان طوری که از تتمه آیه برمی آید: «و» فرمان نیافته بودند با این دین و قرآن جز این که نماز برپا دارند و زکات پردازند» یعنی: فرمان یافته بودند که نمازها را بر وجهی اقامه کنند که الله ﷻ از آنها خواسته است؛ در اوقات آنها و با رعایت آداب و ارکان آنها و نیز فرمان یافته بودند که زکات را در موقع آن پردازند. حاصل معنی این که: آراسته شدن به اخلاص در عبادت و مقتضی وحدت و اتفاق در دین است و نه شقاق و افتراق در آن و زیرا محمد صلی الله علیه و آله و سلم نیز دین حقی را آورده است که پیامبران پیشین به آن مأمور بوده اند پس چرا اهل کتاب راه شقاق و اختلاف در پیش گرفته اند؟ «و این است دین قییم» یعنی: این دین که پیام آور اخلاص در عبادت برای الله ﷻ و ترک همه معبودات باطل غیر از وی و ادای نمازها در اوقات آن و پرداخت زکات برای بندگان نیازمند الله ﷻ است و تنها دین استوار و پایدار الهی می باشد.

برادران و خواهران عزیز

اموالی که زکات در آن تعلق می گیرد به چهار بخش تقسیم می شود:

۱- نقدینه ها (طلا و نقره و پول).

۲- زکات حیوانات (شتر و گاو و گوسفند).

۳- محصولات کشاورزی (غلات) از نوعی که انسان آن را تولید می کند و خشک و غله می شود و مدت زمان زیادی بدون استفاده از وسایل خنک کننده و مواد نگهدارنده فاسد نمی شود مانند: خرما و کشمش و گندم و جو و برنج و

۴- اموال التجاره (کالاهاى تجارتي): منظور هر چیزىست که به هدف فروش و تجارت خرید و وبه همان هدف نگهدارى شود.

و اما شرایط و جوب زکات عبارتند از:

۱- مسلمان بودن ۲- به حد معین رسیدن مال ۳- گذشتن یک سال از ملکیت مال و که در این صورت بالغ بودن از شروط و جوب زکات نیست و پس زکات در اموال یتیمان و کسانی که به سن بلوغ نرسیده اند در صورت واجد شرایط بودن واجب بوده و وباید کسانی که سرپرستی آنان را برعهده دارند به نیابت از آنها زکات مالشان را پرداخت نمایند.

عباد الله! صلوا وسلموا على من أمرتم بالصلاة والسلام عليه في قوله سبحانه:

﴿ إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا ﴾ (۵۶)

(الأحزاب: ۵۶)

اللهم صلّ وسلّم على عبدك ورسولك محمد وعلى آله وأصحابه أجمعين و والتابعين لهم بإحسان إلى يوم الدين.

اللهم ارض عن الصحابة الأخيار و آل البيت الأبرار و اللهم إنا نشهدك حب نبيك و وأهل بيت نبيك و وأصحاب نبيك و ومن سار على نهج نبيك صلى الله عليه وآله وسلم.

اللهم وفقنا لما تحب وترضى و اللهم انصر الإسلام والمسلمين و ودمر أعداءك أعداء الدين.

اللهم اغفر لنا ولآبائنا وأمهاتنا وجميع المسلمين الأحياء منهم والميتين و اللهم أت نفوسنا تقوها وزكها أنت خير من زكاها و أنت وليها ومولاها و ربنا آتنا في الدنيا حسنة وفي الآخرة حسنة وقنا عذاب النار.

عباد الله! إن الله يأمر بالعدل والإحسان وإيتاء ذي القربى و وينهى عن الفحشاء والمنكر والبغى و يعظكم لعلكم تذكرون.